

تاریخ دریافت: ۹۷/۲/۲۴

تاریخ پذیرش: ۹۸/۱۲/۳

صفحات: ۱۴۴-۱۲۱

نقش الگوهای ارتباط خانواده و جو روانی - اجتماعی کلاس در اعتیاد

به شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر تلفن همراه دانش‌آموزان

علی فرنام*، مهرداد قنبرپور گنجاری**

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی نقش الگوهای ارتباط خانواده و جو روانی - اجتماعی کلاس در اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر تلفن همراه بود. جامعه آماری این پژوهش کلیه دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه دوم شهر زاهدان بودند. ۲۴۴ دانش‌آموز با روش نمونه‌گیری چندمرحله‌ای انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه الگوهای ارتباط خانواده کوئرنر و فیتز پاتریک (۲۰۰۲)، پرسشنامه جو روانی - اجتماعی کلاس فرایزر، گیدینگز و مک روی (۱۹۹۵) و پرسشنامه اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر تلفن همراه خواجه احمدی، پولادی و بحرینی (۱۳۹۵) استفاده گردید. یافته‌ها نشان داد، هر دو بعد الگوهای ارتباط خانواده با اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی رابطه منفی معنی‌دار دارند و همچنین از میان ابعاد جو روانی - اجتماعی کلاس، بعد اصطکاک و بعد رقابت با اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی رابطه مثبت معنی‌دار و بعد همبستگی و انضباط رابطه منفی معنی‌داری داشتند. تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام نیز نشان داد که متغیرهای گفت‌و شنود، اصطکاک، همنوایی، رقابت و همبستگی، توانستند مجموعاً چهل‌ونه درصد واریانس اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی را تبیین کنند؛ بنابراین با توجه به نتایج این پژوهش به خانواده‌ها می‌توان پیشنهاد کرد که هنگام تعامل با فرزندان راهبردهای مبتنی بر گفت‌وگو را اتخاذ کنند و معلمان نیز جو کلاس را به سمت همبستگی و تعامل سازنده هدایت نمایند.

واژگان کلیدی: الگوهای ارتباط خانواده، جو روانی اجتماعی کلاس، اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی.

* دانشیار گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، ایران، زاهدان

Farnam@ped.usb.ac.ir

(نویسنده مسئول)

** دانشجوی کارشناسی ارشد گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه سیستان و

بلوچستان، ایران، زاهدان

مقدمه

در عصر حاضر، شبکه‌های اجتماعی مجازی، نقش بسیار مهمی در روابط مردم سرتاسر جهان ایفا می‌کنند. به‌گونه‌ای که به جزئی جدایی‌ناپذیر از زندگی بیشتر مردم تبدیل شده‌اند. افراد در این شبکه‌ها این امکان را پیدا می‌کنند که آزادانه خود را به دیگران معرفی کنند و به راحتی ویژگی‌های شخصیتی و اجتماعی خود را نشان داده و با افراد دیگر ارتباط برقرار نمایند، این در حالی است که فلسفه و بنیان پیدایش این شبکه‌ها، آسان ساختن و کوتاه نمودن مسیر ارتباطی میان افراد جامعه است، گسترش کاربری از این پدیده، پیامدهای مثبت و منفی زیادی در زندگی دارد و در مواردی نیز تبعات غیرقابل‌گیری را بر ما تحمیل داشته است (محمدی و اصالت، ۱۳۹۶). می‌توان گفت توسعه و پیشرفت فن‌آوری باعث دگرگونی در زندگی انسان‌ها شده است و از جمله این پیشرفت‌ها، فن‌آوری تلفن همراه است. امروزه، نسل جدید تلفن‌های همراه دارای امکاناتی از جمله اتصال به اینترنت و نصب نرم‌افزار هستند. یکی از این نرم‌افزارها، شبکه‌های اجتماعی مجازی^۱ هستند که امکان استفاده از طریق اینترنت را دارند. به نظر می‌رسد، وابستگی به شبکه‌های اجتماعی مجازی تلفن همراه به‌طور روزافزون، در جوامع بشری رو به گسترش است (سلیمانی، سعدی پور و اسد زاده، ۱۳۹۵)؛ از مهم‌ترین آن‌ها، تلگرام^۲، اینستاگرام^۳ و غیره می‌باشند. وابستگی به اینترنت^۴ یا اعتیاد به فضای مجازی اصطلاحی بود که برای اولین بار یانگ^۵ آن را مطرح کرد و مورد توجه بیشتر متخصصان قرار گرفت (میکائیلی و حبیبی،

1- Cyber social networks

2-Telegram

3- Instagram

4- Internet addiction

5-Young

۱۳۹۵) به عقیده‌ی هولمز^۱، فردی را که در هفته بیش از ۱۹ ساعت از اینترنت استفاده می‌کند را می‌توان وابسته به دنیای مجازی تشخیص داد (هزارجریبی و شالی، ۱۳۹۱). حجم رو به رشدی از پژوهش‌های انجام‌شده پیرامون اعتیاد مجازی حکایت از آن دارد که اختلال اعتیاد مجازی نوعی اختلال روان‌شناختی- اجتماعی^۲ است که از مشخصات آن می‌توان به کناره‌گیری از دیگران، اختلالات عاطفی^۳ و ازهم‌گسیختگی روابط اجتماعی اشاره کرد. از میان استفاده‌کنندگان از فضای مجازی، جوانان بیشترین و متنوع‌ترین میزان استفاده از آن را دارند، ۱۴ درصد از استفاده‌کنندگان اینترنت، جزء کاربران آسیب‌شناسانه اینترنت هستند که مبتلا به علائم رفتارهای وسواسی، حالت روان‌شیدایی، افسردگی و جز این‌ها هستند (هزارجریبی و شالی، ۱۳۹۱). یانگ (۱۹۹۶) در پژوهش‌های خود به این نتیجه دست‌یافت که، ۵۸ درصد دانش‌آموزان پس از استفاده‌ی پیش‌ازاندازه از اینترنت، در عادت‌های مطالعه خود دچار افت عملکرد تحصیلی شده و نمرات آن‌ها به‌طور چشم‌گیری کاهش‌یافته است. یکی از متغیرهای مهم تأثیرگذار در رفتار فرزندان، خانواده است و همچنین الگوهایی را که آن‌ها برای ارتباط برقرار کردن در درون خانواده بکار می‌گیرند. به‌طور کلی مفهوم الگوی ارتباطی خانواده^۴ با طرح‌واره‌های ارتباط خانوادگی بر اساس این‌که اعضای چه چیز به یکدیگر می‌گویند و چه کار انجام می‌دهند و این‌که چه معنا و منظوری از این ارتباطات دارند، تعریف می‌شود (طاهری، زندی قشقایی و هنر پروان، ۱۳۹۱). فیتزپاتریک^۵ جهت‌گیری زیربنایی گفت‌و شنود و هم‌نوایی^۶ را در الگوهای ارتباطی خانواده شناسایی کرد. جهت‌گیری گفت‌و شنود را میزان و مقداری که خانواده فضای آرام و راحتی برای مشارکت اعضای خانواده در موضوعات مختلف ایجاد می‌کنند، بیان کرده‌اند. جهت‌گیری هم‌نوایی نیز عبارت است از مقداری که خانواده‌ها بر روی یکسان بودن نگرش‌ها، ارزش‌ها و عقاید تأکید می‌کنند (باعزت، رضا پور و معتقدی فرد، ۱۳۹۵). خانواده به‌عنوان کوچک‌ترین نهاد

1 - Holmes

2 - Psycho-social

3 - Emotional disturbances

4 - Family Communication Patterns

5- Fitzpatrick

6 - Conversation & Conformity Orientation

اجتماعی، زیربنای شکل‌گیری جامعه و حفظ عواطف انسانی است و هرگونه اختلال در عملکرد خانواده اثرات نامطلوبی در بهنجار نمودن فرزندان ایجاد می‌کند. بیشترین افراد ناسازگار و مسئله‌دار، متعلق به خانواده‌های آسیب‌دیده هستند و فرزندان که متعلق به خانواده‌های پرکشمکش می‌باشند به علت برخوردار نبودن از آرامش و آسایش روانی و عدم تمرکز و آشفتگی بیشتر در خطر رفتارهای ناسازگارانه قرار دارند (برشان، بنی اسد و عباسی، ۱۳۹۱). این عقیده که عوامل خانوادگی نقش مهمی در شکل‌گیری و ادامه پیدا کردن اعتیاد به اینترنت در نوجوانان بازی می‌کنند، منبع پژوهش‌های بسیاری بوده و چنانچه گونوک و دوغان^۱ (۲۰۱۳) اشاره کرده‌اند اعتیاد به اینترنت تنها مسئله‌ای برای یک شخص نیست، بلکه مسئله‌ای است که تمام خانواده در برابر آن مسئول‌اند و این مسئله به خاطر پیامدهایی که دارد بر خانواده نیز اثر می‌گذارد. این احتمال وجود دارد که اعتیاد به اینترنت در نبود هماهنگی و اختلاف‌های بین اعضای خانواده به صورت‌های مختلفی نقش داشته باشد (لی، گارلند و هوارد^۲، ۲۰۱۴).

یکی دیگر از عوامل مهم در ارتباط با دانش‌آموزان که در این پژوهش به آن پرداخته شده، جو روانی- اجتماعی کلاس درس^۳ است. کلاس درس مکانی اجتماعی است و حضور و تعامل دانش‌آموزان با همسالانشان، در این محیط، باعث می‌شود که استعدادها و یا مشکلات و ضعف‌های آن‌ها آشکار شود و همچنین کاهش یا افزایش یابد. مینهارد، بریکلمنز و ویوبلز^۴ (۲۰۱۰) ادراکات دانش‌آموزان از همسالان و نوع روابط موجود در یک کلاس را به‌عنوان جنبه اجتماعی محیط کلاس در نظر گرفته‌اند و آن را جو اجتماعی تعریف کرده‌اند، که به کیفیت روابط در کلاس اشاره دارد. بلوم^۵ (۱۹۶۴)، به نقل از خانی، فاضلی، کریمی، بندک، پرگاری، (۱۳۹۲) جو کلاس را شرایط، نیروها و انگیزش‌های بیرونی، اعم از عوامل فیزیکی، اجتماعی، فکری و روانی تعریف می‌کند. با توجه

1 - Gunuc & Dogan

2 - Li, Garland, & Howard

3 - Class Psychosocial Climate

4 - Mainhard, Brekelmans & Wubbels

5 - Bloom

به گستردگی جوهای کلاسی، فرایزر^۱ (۱۹۹۴)، انواع جو روانی اجتماعی کلاس را بررسی کرد. او در تعریف این اصطلاح، چهار سازه را در نظر می‌گیرد. به عقیده وی، جو روانی اجتماعی حاکم بر کلاس می‌تواند جوی مملو از یکپارچگی یا همبستگی، جوی منضبط و تکلیف‌گرا، فضایی پر کشمکش و پر اصطکاک یا جوی سرشار از هم‌آوردی و رقابت باشد. پژوهش‌های انجام‌گرفته، اثرات جو روانی اجتماعی کلاس را بر پیشرفت تحصیلی و کارکرد بهینه عاطفی و شناختی دانش‌آموزان نشان داده است (حاج شمسایی، کارشکی و امین یزدی، ۱۳۹۳). عوامل روانی اجتماعی حاکم بر کلاس درس، نقش مهمی را در حل مشکلات مانند ترک تحصیل، غیبت از کلاس، اندوه و افسردگی دانش‌آموزان، برخورد و تنش‌های بین کلاسی، وظیفه‌گرایی و رقابت یا رفاقت کلاسی، ایفا می‌کنند (زارع المشیری و صابر، ۱۳۹۶). در ارتباط با پیشینه پژوهش‌های انجام‌شده مطالعه حاضر، امامی ریزی (۱۳۹۵) نشان داد که سپری کردن زمان بیش در حد از شبکه‌های اجتماعی مجازی باعث کاهش ساعات مطالعه و خستگی دانش‌جویان در کلاس می‌شود و کاهش پیشرفت تحصیلی را در پی دارد. هم‌چنان بررسی‌ها حاکی از آن است که تلفن همراه علاوه بر اعتیاد به فضای مجازی، در هویت‌یابی، اضطراب، اهمال‌کاری و مشکلات خانواده نیز تأثیر دارد (سلیمانی، سعدی پور و اسد زاده، ۱۳۹۵).

در ارتباط با نقش خانواده در اعتیاد به فضای مجازی پارک، کیم و چو^۲ (۲۰۰۸)، نشان دادند که نحوه نگرش والدین، تعاملات خانوادگی، همبستگی درون خانواده و خشونت خانوادگی با اعتیاد به اینترنت نوجوانان رابطه دارد. هم‌چنین، هانگ، زانگ، وانگ و تائو^۳ (۲۰۰۹) نشان دادند که افراد دارای اعتیاد به اینترنت در مقایسه با افراد عادی فضای خانوادگی بدتری داشته و احساس می‌کنند والدین محبت کمتری به آن‌ها کرده‌اند. وانگ و همکاران (۲۰۱۱) نیز نشان دادند افراد دارای اعتیاد به اینترنت خشنودی پایین‌تری از والدین دارند. ایمانی و شیرالی نیا (۱۳۹۴) هم گزارش کردند که کارکرد و فرایند خانواده نقش مهمی در اعتیاد به اینترنت دارند و خانواده‌های دارای کارکرد و روابط والد

1 - Frazer

2 - Park, Kim & Cho

3 - Huang, Zhang, Wang & Tao

- فرزندی مختل گرایش بیشتری به استفاده آسیب‌زا از اینترنت دارند؛ اما درباره ارتباط جو روانی- اجتماعی کلاس با اعتیاد به فضای مجازی و دیگر موارد مشابه آن پژوهشی در پژوهش‌های داخلی و چه خارجی موردی مشاهده نشد؛ اما پژوهش‌هایی در برخی زمینه‌های دیگر، جو روانی اجتماعی کلاس را بررسی کرده بودند. به‌عنوان مثال، نتایج دسته‌ای از پژوهش‌ها حاکی از آن است که با رضایت دانش‌آموزان از جو کلاس درس و همچنین با جو روانی- اجتماعی مناسب و مثبت در کلاس، احساس راحتی و کارآمدی بیشتری به دست می‌آید (نیو بری و دیویز^۱، ۲۰۰۸). پژوهش گیسون^۲ (به نقل از یآوری، گروسی، صافی زاده و عباس زاده، ۱۳۹۴) بیان کرد که محیط یادگیری و جو کلاس بر روی یادگیری خودمحور، حل مشکلات فردی و پیشرفت تحصیلی و شغلی افراد در آینده مؤثر است و جو روانی- اجتماعی که فراگیران در آن آموزش می‌بینند، بر فعالیت گروهی و تعاملات آنان با یکدیگر و مدیریت بحران در محیط‌های کاری تأثیر مستقیمی می‌گذارد. پژوهش خواجه و حسینچاری (۱۳۹۰)، بیان کردند که جو روانی- اجتماعی و ابعاد آن نقش مهمی در پیش‌بینی خودکارآمدی تحصیلی دانش‌آموزان دارند. تهدیدهای فضای مجازی در بین جوانان به سرعت در حال مبدل شدن به یک معضل جهانی است (کاسیدی، براون و جکسون^۳، ۲۰۱۲). با وجود تقاضای کاربران تلفن همراه به خصوص جوانان و نوجوانان، دیگر استفاده صرف از این ابزار ارتباطی نوین برای تماس‌های تلفنی و مکالمه اهمیتی ندارد. بررسی‌ها و پژوهش‌ها حاکی از این است که بیشتر کاربران در جامعه به‌ویژه جوانان به دلیل استفاده از ارزش‌های افزوده جدید و کارایی گوناگون، از تلفن همراه استفاده می‌کنند (دادگران و آزاداندیش، ۱۳۹۲). در حال حاضر، در ایران حدود سی میلیون تلفن همراه دائمی و اعتباری وجود دارد و همچنان این رقم در حال افزایش است (منصوریان، صلحی، ادب و لطیفی، ۱۳۹۳). در بحث از آسیب‌شناسی شبکه‌های اجتماعی، نکته‌ی حائز

1- Newberry & Davis

2- Gibson

3- Cassidy, Brown, Jackson

اهمیت، ریسک بسیار بالای این گونه شبکه‌ها از لحاظ آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی است. با توجه به اهمیت آسیب‌شناسی فضای مجازی در توسعه جوامع، در جامعه ما نیز در سال‌های اخیر به فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات توجه زیادی شده است، ولی در این رابطه آسیب‌های جدی وجود دارد که ریشه‌یابی آن ضروری به نظر می‌رسد. کشور ما رتبه‌ی ۷۸ را از نظر برخورداری از اینترنت در بین ۱۸۷ کشور دارا است که بر اساس طبقه‌بندی اتحادیه جهانی مخابرات جزء کشورهای متوسط به حساب می‌آید، ۳۵ درصد کاربران اینترنت را قشر جوان و نوجوان تشکیل می‌دهند و میانگین وقت صرف شده برای اینترنت ۵۲ دقیقه در هفته است (محمدی و اصالت، ۱۳۹۶). در این پژوهش سعی شده است تا به آسیب‌های مرتبط با اینترنت به‌ویژه عضویت در شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر تلفن همراه پرداخته و برای رفع این‌گونه معضلات پیشنهادهایی ارائه شود. با توجه به آنچه توضیح آن رفت هدف پژوهش حاضر بررسی نقش ابعاد الگوهای ارتباط خانواده و ابعاد جو روانی اجتماعی کلاس درس در اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر تلفن همراه است.

فرضیه‌های پژوهش

ابعاد الگوهای ارتباط خانواده، اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی مبتنی بر تلفن همراه را پیش‌بینی می‌کند.

ابعاد جو روانی- اجتماعی کلاس درس، اعتیاد به شبکه اجتماعی مجازی مبتنی بر تلفن همراه را پیش‌بینی می‌کند.

روش

طرح پژوهش حاضر، توصیفی از نوع همبستگی بود، جامعه آماری این پژوهش ۲۸۴۰ دانش‌آموز پسر مشغول به تحصیل مقطع دوم متوسطه ناحیه یک شهر زاهدان در سال تحصیلی ۹۷-۹۶ بودند. نمونه این پژوهش با استفاده از فرمول کوکران ۲۴۴ نفر تعیین گردید که با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. ابتدا لیست دبیرستان‌های منطقه یک آموزش و پرورش شهرستان زاهدان از اداره مربوطه اخذ و بعد از

هماهنگی مجوزهای لازم جهت اجرای پژوهش دریافت گردید، پس‌از آن تعداد چهار دبیرستان به‌صورت تصادفی از لیست انتخاب شدند، در مرحله بعد از هر مدرسه دو کلاس انتخاب و پس از توضیح اهداف پژوهش برای دانش‌آموزان، معلمان و مدیریت مدارس، ایجاد شرایط مشارکت داوطلبانه و اطمینان دادن از عدم آسیب یا متضرر شدن از شرکت در پژوهش پرسشنامه‌ها توزیع گردید، سرانجام بعد از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها و در هنگام بررسی، پرسشنامه‌هایی که ناقص تکمیل‌شده بودند از فرآیند خارج و داده‌های پرسشنامه‌های ۲۰۰ دانش‌آموز مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

ابزار

برای گردآوری داده‌های موردنیاز پژوهش از سه پرسشنامه به شرح زیر استفاده شد.

۱- پرسشنامه الگوهای ارتباط خانواده: برای تعیین ابعاد وضعیت گفت‌و شنود و همنوایی از پرسشنامه تجدیدنظر شده الگوی ارتباط خانواده ساخته کوئرنر و فیتزپاتریک (۲۰۰۲)، بهره گرفته شد. این مقیاس دارای ۲۶ گویه پنج گزینه‌ای از کاملاً موافقم (نمره پنج) تا کاملاً مخالفم (نمره یک) است. برای پایایی این ابزار مقدار آلفای کرونباخ $0/89$ برای بعد گفت‌و شنود و $0/79$ برای همنوایی و نیز ضریب پایایی به روش باز آزمایی $0/99$ برای وضعیت گفت‌و شنود و $0/73$ تا $0/93$ برای همنوایی گزارش شده است (کوئرنر و فیتزپاتریک، ۲۰۰۲، به نقل از میرشرف‌الدین و حسینی، ۱۳۹۶) در ایران کوروش نیا و لطیفیان (۱۳۸۶) در مطالعه‌ای روایی و پایایی این مقیاس را مورد ارزیابی قرار داده‌اند، آن‌ها به‌منظور تعیین روایی این ابزار از روش‌های تحلیل عامل، همسانی درونی و روایی ملاکی استفاده کرده‌اند و به‌منظور بررسی پایایی آن ضریب آلفای کرونباخ و ضریب پایایی باز آزمایی را مورد محاسبه قرار دادند، نتایج مطالعات آن‌ها نشان داد که این ابزار از روایی و پایایی مطلوبی برخوردار است، ضریب آلفای کرونباخ به‌دست آمده در مطالعه آن‌ها برای جهت‌گیری گفت‌و شنود برابر $0/87$ و برای جهت‌گیری همنوایی $0/81$ ، گزارش شده است. در پژوهش حاضر پایایی این مقیاس با استفاده از آلفای کرونباخ برای بعد گفت‌و شنود $0/78$ و برای بعد همنوایی $0/86$ به دست آمد.

۲- پرسشنامه جو روانی اجتماعی کلاس درس: این مقیاس توسط فرایزر، گیدینگز و مک رویی^۱ (۱۹۹۵) ساخته شده و شامل ۲۰ سؤال سه گزینه‌ای «هیچ وقت»، «گاهی اوقات» و «همیشه» به هر کدام از گزینه‌ها به ترتیب نمره‌ی ۱، ۲ و ۳ تعلق می‌گیرد. این مقیاس مشتمل بر چهار بعد یا مقیاس فرعی اصطکاک، وابستگی، انضباط و رقابت است. این پرسشنامه توسط حسینچاری (۱۳۸۲) به فارسی برگردانده شده است؛ و در نمونه‌ای از دانش‌آموزان راهنمایی انطباق یابی آن انجام گرفته است. همچنین او روایی سازه این پرسشنامه را با استفاده از روش تحلیل عاملی مورد مطالعه قرارداد و با استفاده از روش تحلیل عوامل، چهار بعد پیش گفته در مقیاس مذکور به صورت چهار عامل اصلی استخراج شد. همچنین در پژوهش حسینچاری (۱۳۸۲)، ضریب پایایی برای کل مقیاس با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۸۷ و برای مقیاس‌های فرعی اصطکاک، انسجام، انضباط و رقابت، به ترتیب ۰/۸۱، ۰/۷۹، ۰/۷۹ و ۰/۸۰، به دست آمد. وی ضریب پایایی کل مقیاس را با استفاده از روش باز آزمائی نیز با فاصله زمانی سه هفته بر روی ۵۶ دانش‌آموز ۰/۶۹ به دست آورد. در پژوهش حاضر پایایی این پرسشنامه با استفاده از آلفای کرونباخ برای بعد اصطکاک، ۰/۷۹، برای بعد همبستگی یا انسجام ۰/۶۹، برای بعد انضباط ۰/۶۸ و برای بعد رقابت ۰/۷۰، به دست آمد.

۳- پرسشنامه محقق ساخته اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر تلفن همراه: این پرسشنامه توسط خواجه احمدی، پولادی و بحرینی (۱۳۹۵) با ۲۷ گویه طراحی و اجرا گردید. پس از تأیید اعتبار صوری و محتوایی پرسشنامه توسط ده نفر از متخصصین دانشگاه، مراحل روایی سازه با استفاده از تحلیل عامل اکتشافی انجام گرفت. در فرایند روان‌سنجی طی انجام روایی محتوایی ۱ گویه حذف گردید. شاخص و نسبت روایی محتوایی به ترتیب ۰/۹۵ و ۰/۸۶ محاسبه شد. بر اساس تحلیل عامل اکتشافی تعدا گویه‌ها پرسشنامه به ۲۳ گویه کاهش یافت. ابعاد پرسشنامه در چهار عامل عملکرد فردی، مدیریت زمان، خود کنترلی و روابط اجتماعی دسته بندی شد. برای نمره گذاری پرسشنامه به مخالف (۱) تا

1 - Frazer, B.J, Giddings, G.J, & Mcrobbie, C.R

اندازه‌ای مخالف (۲)، بی‌نظر (۳) تا اندازه‌ای موافق (۴) و کاملاً موافق (۵) داده می‌شود. لازم به ذکر است که در این پرسشنامه تمامی سؤالات مثبت هستند. سرانجام پایایی درونی پرسشنامه با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۹۲۷ محاسبه گردید (خواجه احمدی، پولادی و بحرینی، ۱۳۹۵). در پژوهش حاضر نیز پایایی با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ ۰/۸۷۳ محاسبه گردید.

یافته‌ها

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی استفاده شد. در جدول ۱، میانگین^۱ و انحراف استاندارد^۲ در کل نمونه ارائه شده است.

جدول ۱- میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای ابعاد الگوهای ارتباط خانواده، ابعاد جو روانی اجتماعی و اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد
الگوهای ارتباط خانواده		
۱- گفت‌و شنود	۳۲/۱۲	۸/۹۳
۲- همتوایی	۳۰/۵۴	۸/۶۸
ابعاد جو روانی - اجتماعی کلاس		
۱- اصطکاک (فضای پرپر خورد)	۱۴/۸۷	۱/۹۲
۲- رقابت	۹/۲۱	۲/۷۷
۳- همبستگی	۸/۹۴	۲/۳۴
۴- انضباط	۸/۵۱	۲/۷۸
اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه	۳۴/۰۴	۱۵/۵۱

1 - Mean

2 - Standard Deviation

نتایج جدول ۱، نشان می‌دهد که بالاترین میانگین در متغیر الگوهای ارتباط خانواده مربوط به گفت‌وشنود است (۳۲/۱۲) و برای ابعاد جو روانی - اجتماعی مربوط به بعد اصطکاک است (۱۴/۸۷). میانگین اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر تلفن همراه نیز (۳۴/۰۴) است.

جدول ۲: همبستگی بین مؤلفه‌های الگوهای ارتباط خانواده و ابعاد جو روانی اجتماعی کلاس درس با اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر تلفن همراه

متغیرهای پیش‌بین	اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر تلفن همراه
الگوهای ارتباط خانواده	
۱- جهت‌گیری گفت‌وشنود	۰/۵۵ **
۲- جهت‌گیری هم‌نوایی	۰/۳۴ **
ابعاد جو روانی - اجتماعی کلاس	
۱- اصطکاک (فضای پرپر خورد)	۰/۳۷ **
۲- رقابت	۰/۳۳ **
۳- همبستگی	۰/۲۲ **
۴- انضباط	۰/۲۷ **

** معنی‌داری در سطح ۰/۰۱

* معنی‌داری در سطح ۰/۰۵

نتایج جدول ۲، مقادیر ضریب همبستگی پیرسون^۱ برای رابطه متغیرهای پیش‌بین با ملاک را نشان می‌دهد که بر اساس آن، هر دو بعد از ابعاد الگوهای خانواده با اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه رابطه منفی معنی‌دارند (R = -۰/۵۵) و (R = -۰/۳۴). همچنین از میان ابعاد جو روانی - اجتماعی کلاس، بعد اصطکاک (R = ۰/۳۷) و بعد رقابت (R = ۰/۳۳) با اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی رابطه مثبت معنی‌دار و بعد همبستگی (R = -۰/۲۲) و انضباط (R = -۰/۲۷) رابطه منفی معنی‌داری داشتند. همچنین بالاترین رابطه با اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مربوط بود به جهت‌گیری گفت‌وشنود (R = -۰/۵۵) و

^۱ - Pearson Correlation

اصطکاک ($R=0/37$). در ادامه، نتایج رگرسیون گام به گام^۱ برای پیش بینی متغیر ملاک آمده، اما پیش از بررسی نتایج رگرسیون برخی مفروضات آن را بررسی می کنیم.

چند هم خطی^۲

جدول شماره ۳، نتیجه بررسی مفروضه چند هم خطی

متغیر	شاخص تحمل ^۳	عامل افزایش واریانس VIF
گفت و شنود	۰/۸۹۲	۱/۲۱
همنوایی	۰/۸۸۵	۱/۱۳
اصطکاک	۰/۸۳۸	۱/۱۹
همبستگی	۰/۸۲۳	۱/۲۱
انضباط	۰/۷۵۴	۱/۳۲
رقابت	۰/۸۲۹	۱/۲۰

بر اساس جدول ۳، هیچ کدام از مقادیر شاخص تحمل کمتر از ۰/۱ نیستند، بنابراین، از مفروضه چند هم خطی تخطی نکرده ایم. این مسئله همچنین از طریق مقادیر VIF^۴ کمتر از نقطه برش ۱۰ مورد تأیید هست.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

^۱ - Stepwise Regression

^۲ - Multicollinearity

^۳ - Tolerance

^۴ - variance inflation factor (VIF)

بررسی بهنجاری و خطی بودن داده‌ها

جدول شماره ۴، کجی^۲ و کشیدگی^۳ مربوط به بهنجاری توزیع داده‌ها و ماتریس نمودار پراکندگی^۴ برای بررسی خطی بودن، تشخیص یکسانی پراکندگی‌ها و داده‌های پرت.

متغیر	کجی	کشیدگی
گفت‌وشنود	-۰/۸۰	-۰/۷۴
همنوایی	-۰/۸۲	-۰/۲۵
اصطکاک	-۴	۲۲
همبستگی	۰/۵۴	۰/۹۹
انضباط	۱/۲۲	۲
رقابت	۰/۶۹	۰/۶۰

جدول ۴ نشان می‌دهد که اکثر داده‌ها در فاصله منفی ۲ تا مثبت ۲ قرار دارند، بنابراین تقریباً بهنجارند. در این مورد که یکی از متغیرها از دامنه کجی و کشیدگی موردقبول خارج است، تباچنیک و فیدل (۲۰۰۷) معتقدند که در نمونه‌های بزرگ (۲۰۰ و بالاتر) کجی و کشیدگی تفاوت قابل توجهی در تحلیل ایجاد نمی‌کند. همچنین نمودار مندرج در جدول ۴، شواهدی از رابطه غیرخطی نشان نمی‌دهد؛ و بیشتر نمره‌ها در مرکز توزیع قرار دارند و داده‌های پرت زیادی دیده نمی‌شود که این برای انجام رگرسیون مناسب است؛ بنابراین می‌توان از رگرسیون استفاده کرد؛ که نتایج آن در جدول ۵، آمده است.

1 - Normative & Linearity

2 - Skewness

3 - kurtosis

4 - Scatter Plot

جدول شماره ۵: نتایج تحلیل رگرسیون گام به گام برای پیش‌بینی اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر تلفن همراه بر اساس ابعاد الگوهای ارتباط خانواده و ابعاد جو روانی- اجتماعی کلاس درس.

گام	متغیر	آماره	R	R ²	R ² تعدیل شده	F	Beta B	t	معنی‌داری
=اول	گفت‌وشنود	۰/۵۵	۰/۳۱	۰/۳۰	۸۹/۱۳	-۰/۹۶	-۰/۵۵	-۹/۴۴	۰/۰۰۰۵
	گفت‌وشنود	۰/۶۱	۰/۳۸	۰/۳۷	۶۰/۶۱	-۰/۸۶	-۰/۵۰	-۸/۷۲	۰/۰۰۰۵
دوم	اصطکاک				۲/۱۹	۰/۲۷	۴/۷۳		۰/۰۰۰۵
	گفت‌وشنود				-۰/۸۰	-۰/۴۶	-۸/۳۸		۰/۰۰۰۵
سوم	اصطکاک	۰/۶۶	۰/۴۴	۰/۴۳	۵۴/۴۲	۲/۰۶	۴/۶۶		۰/۰۰۰۵
	همنوایی				-۰/۴۴	-۰/۲۴	-۴/۵۶		۰/۰۰۰۵
	گفت‌وشنود				-۰/۷۷	-۰/۴۴	-۸/۱۵		۰/۰۰۰۵
	اصطکاک	۰/۶۸	۰/۴۶	۰/۴۵	۴۲/۸۷	۱/۹۴	۴/۴۸		۰/۰۰۰۵
چهارم	همنوایی				-۰/۳۶	-۰/۲۰	-۳/۷۷		۰/۰۰۰۵
	رقابت				۰/۹۷	۰/۱۷	۳/۱۷		۰/۰۰۰۵
	گفت‌وشنود				-۰/۷۳	۰/۴۲	-۸/۰۴		۰/۰۰۰۵
	اصطکاک				۱/۵۷	۰/۱۹	۳/۶۷		۰/۰۰۰۵
پنجم	همنوایی	۰/۷۱	۰/۵۰	۰/۴۹	۳۹/۰	-۰/۳۸	-۴		۰/۰۰۰۵
	رقابت				۱/۲۶	۰/۲۲	۴/۱۳		۰/۰۰۰۵
	همبستگی				-۱/۳۷	-۰/۲۰	-۳/۸۸		۰/۰۰۰۵

نتایج جدول ۵ نشان می‌دهد که از میان متغیرهایی که وارد تحلیل شده‌اند، متغیرهای، گفت‌وشنود، اصطکاک (برخوردها و تنش‌ها در کلاس)، همنوایی، رقابت و همبستگی، توانستند در مجموع ۴۹ درصد واریانس اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر تلفن همراه را تبیین کند ($R^2 = ۰/۴۹$ تعدیل شده^۱). همچنین بر طبق جدول شماره ۵، متغیر گفت‌وشنود در تمامی گام‌ها با مقدار ضریب استاندارد^۲ یا ضریب بتای^۳ بالاتر، بیشترین

^۱ - Adjusted R-Squared

^۲ - Standard coefficient

^۳ - Beta coefficient

سهم یگانه را در پیش‌بینی متغیر ملاک (اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی) داشت که معنی‌دار بود ($p = 0/0005$). این یافته‌ها هر دو فرضیه این پژوهش مبنی بر این‌که ابعاد الگوهای ارتباط خانواده و جو روانی - اجتماعی کلاس درس، اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی مبتنی بر تلفن همراه را پیش‌بینی می‌کند را تأیید می‌کند

بحث و نتیجه‌گیری

در عصر حاضر، تلفن همراه یکی از وسایلی پرکاربرد در ارتباطات انسانی است. باگذشت زمان، لزوم استفاده از تلفن همراه در زندگی افزایش پیدا می‌کند. تلفن همراه در فرایند اجتماعی شدن نقش مهمی دارد، ذاتی بودن زندگی اجتماعی در انسان ضرورت تماس با دیگران را به امری غیرقابل اجتناب تبدیل نموده است. امروزه افراد بیشتر از گذشته برای ارتباطات خود به تلفن همراه وابسته شده‌اند، اما استفاده بیش از اندازه از تلفن همراه سبب وابستگی زیاد جوانان می‌شود (منصوریان و همکاران، ۱۳۹۲). استفاده از اینترنت و به‌خصوص این اواخر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی مبتنی بر تلفن همراه در میان ایرانی‌ها به‌طور چشم‌گیری افزایش پیدا کرده و بررسی‌ها نشان می‌دهد این روند همچنان رو به افزایش است. اینترنت به‌ویژه در میان جوانان و نوجوانان ایرانی شیوع زیادی دارد و فاصله آن با سایر نسل‌های قدیم‌تر تفاوت بسیار زیادی دارد؛ بنابراین عجیب نیست که بیشتر پژوهش‌های صورت گرفته پیرامون اینترنت نشان‌دهنده آن است که اکثر کاربران اینترنت در ایران، به نسل نوجوان و جوان، به‌ویژه دانش‌آموز و دانش‌جو تعلق دارد (هدایتی، زینی وند و اقدام، ۱۳۹۵). به همین دلیل توجه به علل زیربنایی و پایه‌های شکل‌گیری آسیب‌های مربوط به فن‌آوری‌های نوین به‌ویژه شبکه‌های اجتماعی مجازی، لازم به نظر می‌رسد. در این راستا پژوهش حاضر به بررسی نقش پیش‌بینی‌کنندگی مؤلفه‌های الگوهای ارتباط خانواده و مؤلفه‌های جو روانی، اجتماعی کلاس در اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر تلفن همراه در میان دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهر زاهدان پرداخت. نتایج ضریب همبستگی پیرسون نشان داد که هر دو مؤلفه الگوهای ارتباط خانواده (جهت‌گیری گفت‌و شنود و جهت‌گیری هم‌نوایی) با اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی

مجازی رابطه منفی معنی‌دار داشتند به این صورت که با افزایش نمرات در هر یک از مؤلفه‌های ارتباط خانواده، نمرات مربوط به اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی کاهش پیدا می‌کرد و بالعکس. همچنین نتایج تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام بیان‌گر آن بود که این دو مؤلفه با همراهی سایر متغیرهای پیش‌بین، توانستند در مجموع ۴۹ درصد واریانس متغیر اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر تلفن همراه را پیش‌بینی کنند. این بخش از نتایج پژوهش حاضر با یافته‌های نجارپوریان (۱۳۹۴) که نشان داد هر دو جهت‌گیری گفت‌و شنود و همنوایی با اعتیاد به اینترنت رابطه منفی معنی‌دار دارند همسو است، همچنین با بخشی از پژوهش (سپهری و پاکدامن، ۱۳۸۹؛ استن، ۲۰۱۳؛ لی و همکاران، ۲۰۱۴؛ پاسی و همکاران، ۲۰۱۴؛ جعفر نژاد، اسدی یونسی و راستگو مقدم، ۱۳۹۴)، نیز همسو است. در تبیین این یافته می‌توان گفت که خانواده، یکی از مؤثرترین عامل محیطی در رشد و تحول شناختی کودکان است و بسیاری از مشکلات کودکان از خانواده‌های آن‌ها ناشی می‌شود. به طوری که خانواده به‌عنوان یکی از محیط‌های تأثیرگذار در سلامت جسمی و روانی فرد در نظر گرفته می‌شود. وجود ادراکی مبنی بر نبود محبت، تعارض و خصومت، نقش بسیار مهمی بر سلامت روان آن‌ها ایفا می‌کند. از طرفی دوره نوجوانی دوره‌ی رشد سریع جسمی و تحولات عاطفی و روانی و در واقع دوره انتقال از کودکی به بزرگسالی است. به همین دلیل بیشتر روانشناسان این مرحله را دوران طوفانی و تنش شدید و نیز دوران توانایی فوق‌العاده جسمانی، عقلانی و عاطفی می‌دانند. این مرحله یکی از بحرانی‌ترین سال‌های زندگی است که در آن آرامش فرد به هم می‌خورد و تعادل انسان مختل می‌شود. مطالعه هم‌زمانی بحران‌های نوجوانی فرزندان نشان می‌دهد که، روابط والدین و نوجوانان و عملکرد خانواده با رشد رفتاری و درونی نوجوان تطابق دارد (برشان و همکاران، ۱۳۹۱). همچنین می‌توان گفت زمانی که ارتباط و روابط خانواده به‌نوعی کارایی لازم را نداشته باشد؛ طوری که بحث و گفت‌وگویی در مورد مسائل مختلف در بین آن‌ها صورت نگیرد، فضای مجازی به‌ویژه شبکه‌های اجتماعی می‌تواند ابزاری باشد تا فرد تمایلات و خواسته‌ها و کمبودهای خود را در آن بجوید و همین مسئله می‌تواند نقطه آغازی برای وابستگی او به این شبکه‌ها شود. همچنین این پژوهش با بخشی از

پژوهش‌های پیشین درباره جهت‌گیری هم‌نوایی ناهم‌سو بود (لی و همکاران، ۲۰۱۴؛ عبدی و درخشانی، ۱۳۹۵)، در برخی از پژوهش‌های قبلی جهت‌گیری هم‌نوایی پیش‌بینی‌کننده مثبتی برای متغیرهایی چون اعتیاد به اینترنت و سازگاری بود اما در این پژوهش رابطه منفی با اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی داد که شاید بتوان آن را با حاکمیت بیشتر ساختارهای سنتی خانوادگی در شهر زاهدان توجیه کرد که در آن هم‌نوا شدن با خانواده ممکن است نتایج بهتری را برای فرزندان داشته باشد و آن‌ها را بهتر از زبان‌های دنیای مدرنیته حفظ می‌کند. اینگلهارت (۱۹۹۷)، به نقل از فرهمند، خرم‌پور و پارسایان و ماندگاری، (۱۳۹۳) می‌گوید: «فرآیند مدرنیته، جهان‌سستی را که در آن زندگی معنایی روشن دارد، متلاشی می‌کند. پیوندهای جمعی و مشترک گرم و شخصی جایشان را به روابط غیرشخصی و رقابتی در جامعه‌ای می‌دهند که مبتنی بر توفیق شخصی است». در ارتباط با جو روانی- اجتماعی کلاس درس، یافته‌های این پژوهش نشان داد که از میان مؤلفه‌های جو روانی اجتماعی، اصطکاک یا جو پری‌خورد و رقابت با اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی رابطه مثبت معنی‌دار دارند؛ و همبستگی و انضباط، با اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی رابطه منفی معنی‌دار داشتند. نتایج تحلیل رگرسیون نیز نشان دادند که مؤلفه‌های اصطکاک، رقابت و همبستگی با همراهی دو مؤلفه‌ی الگوهای ارتباط خانواده، در مجموع ۴۹ درصد واریانس اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی را توانستند تبیین کنند که این شاهدی بر تائید فرضیه دوم است. با توجه به این‌که پیشینه پژوهشی در ارتباط با رابطه جو روانی- اجتماعی کلاس درس با اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی یافت نشد اما در ارتباط با متغیرهایی مانند، ناسازگاری دانش‌آموزان دبیرستانی (رجبی، چهاردولی و عطاری، ۱۳۸۷)، خودکارآمدی تحصیلی (خواجه و حسینچاری، ۱۳۹۰)، تاب‌آوری تحصیلی (رشیدی و همکاران، ۱۳۹۳)، پژوهش‌هایی انجام‌گرفته بود که با بخشی از این پژوهش همسو بودند. در تبیین این یافته‌ها، سانتروک (۱۹۹۷) عقیده دارد عامل بسیار مهمی که تأثیرات محیط مدرسه و خانواده را مشخص می‌کند، فضا یا جو روانی- عاطفی موجود در این دو محیط و تقویت مداوم رفتارها از طرف مدرسه و خانواده در حساس‌ترین سال‌های حیاتی افراد یعنی دوران نوجوانی است. به عقیده‌ی او ناسازگاری

دانش‌آموزان و روابط معیوب و مختل عاطفی، اجتماعی و آموزشی نتیجه جو ناسالم و نامناسب کلاس درس است (حاج شمسایی و همکاران، ۱۳۹۳). وقتی که فرد وارد محیط‌های اجتماعی دیگری مانند کلاس و مدرسه می‌شود به علت احساس خجالت و راحت نبودن، احساس درک نشدن از طرف دیگران، احساس دوستانه نبودن رفتار خود با دیگران، تعارض و کشمکش، بی‌تفاوتی، پایین بودن اعتماد به نفس، احساس خشم، احساس طردشدگی، سوء تفاهم، انزوا، بیگانگی، بی‌حوصلگی و تشویش نموده و به صورت مستقیم یا غیرمستقیم سعی در ایجاد یک جو ناسالم و نامناسب کرده و به نوعی بر میزان ناسازگاری او افزوده می‌شود (رجیبی و همکاران، ۱۳۸۷). همچنین زمانی که در بین دانش‌آموزان یک کلاس برای دستیابی به اهدافشان رقابت وجود داشته باشد، تنها تعداد معدودی به موفقیت خواهند رسید و بقیه شکست می‌خورند و در این میان برخی دانش‌آموزان به دلیل شکست در تکالیف خود دچار احساس سرخوردگی می‌شوند (خواجه و حسینچاری، ۱۳۹۰). این عوامل در کنار هم می‌توانند عامل ایجاد حالات ناخوش آینده برای دانش‌آموزان شده و به این دلیل که شبکه‌های اجتماعی گزینه‌ی در دسترس برای اجتناب و فراموش کردن این وضعیت می‌توانند محسوب شوند، لذا فرد وارد این فضا شده تا از تنش‌های موجود در زندگی واقعی اندکی بکاهد که این مسئله می‌تواند اولین سنگ بنای وابستگی به شبکه‌های اجتماعی مجازی یا رفتارهای پرخطر دیگر محسوب شود.

در محیط خانواده به والدین پیشنهاد می‌شود در برخورد و ارتباط با فرزندان به‌ویژه نوجوانان، راهبردهایی مبتنی بر گفت‌و شنود را اتخاذ کنند تا آن‌ها امیال، نیازها و یا کمبودهای خود را درجایی دیگر نجویند. به معلمان نیز توصیه می‌شود که بجای رقابت‌ها و کشمکش‌های ناسالم، فضای کلاس را به سمت فضای توأم با همبستگی، نظم و همدلی و صمیمیت هدایت کنند تا دانش‌آموزان در فضایی واقعی با همسالان و هم‌سنخ‌های خود تعامل داشته باشند و در محیط واقعی احساسات خود را بروز دهند. از طرفی انسان‌ها موجوداتی اجتماعی هستند و امروزه که شبکه‌های اجتماعی مجازی گسترش بسیاری داشته‌اند، اگر امکان تعاملات سازنده و مبتنی بر همدلی چه در خانواده و چه در کلاس در

فضای واقعی فراهم نشود، تعاملات در دنیای مجازی جای آن را گرفته و آسیب‌هایی از جمله وابستگی را نتیجه می‌دهد.

در انجام هر پژوهشی محدودیت‌ها و موانعی ممکن است پیش بیاید، محدودیت پژوهش حاضر نبود پرسشنامه‌ای برای با گردآوری اطلاعات در مورد متغیر ملاک بود به همین خاطر از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد که ممکن است اعتبار و روایی آن نسبت به پرسشنامه‌های استاندارد قابل تردید باشد. همچنین با توجه به این‌که پژوهش حاضر از نوع همبستگی بود؛ لذا استنباط علی از آن جایز نیست و باید در تعمیم نتایج آن جانب احتیاط را رعایت نمود.

برای قابل تعمیم بودن نتایج پژوهش حاضر به سایر دانش آموزان، به پژوهش‌گران پیشنهاد می‌شود که فرضیات پژوهش حاضر را در سایر شهرها نیز آزمون کرده و همچنین اثر جنسیت را نیز در آن بررسی کنند.

همچنین برای بررسی بیشتر فرضیه اول پژوهش، پیشنهاد می‌شود که اثر خانواده را به‌طور مستقیم بررسی کرده و ارتباط احتمالی آن را با رفتارهای پرخطر مانند وابستگی به شبکه‌های اجتماعی مجازی مبتنی بر تلفن همراه، بررسی کنند.

و در پایان پیشنهاد می‌گردد که با ساخت پرسشنامه‌های بهتر و انجام پژوهش‌های بیشتر و استاندارد کردن آن، شناخت بیشتری بر اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی و پیش‌بینی‌کننده‌های آن حاصل کنند.

منابع

۱. امامی ریزی، کبری (۱۳۹۵). تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر پیشرفت تحصیلی. دو ماهنامه علمی- پژوهشی راهبردهای آموزش در علوم پزشکی دانشجویان، ۹ (۳)، ۲۰۶-۲۱۳.
۲. ایمانی، مهدی و شیرالی‌نیا، خدیجه (۱۳۹۴). نقش کارکرد و فرآیند خانواده در اعتیاد به اینترنت نوجوانان. دو فصلنامه مشاوره و روان‌درمانی خانواده، ۵، ۲ (پیاپی، ۱۸)، ۱۶۴-۱۴۳.
۳. باعزت، فرشته؛ رضایپور، صغری و معتقدی فرد، مهشاد (۱۳۹۵). ارائه مدل پیش‌بینی خودکارآمد پنداری تحصیلی بر اساس ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده با نقش میانجی‌گر ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان. فصلنامه سلامت روان کودک، ۳ (۴)، ۱۳-۳.
۴. برشان، ادیبه؛ بنی‌اسد، اسماء و عباسی، رضا (۱۳۹۱). بررسی مقایسه‌ای عملکرد خانواده در دو گروه نوجوانان دارای اعتیاد به اینترنت و نوجوانان عادی. نخستین کنگره ملی فضای مجازی و آسیب‌های اجتماعی نوپدید، تهران، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی. [\[https://www.civilica.com/Paper-NOPADID01-NOPADID01_020\]](https://www.civilica.com/Paper-NOPADID01-NOPADID01_020)
۵. جعفرنژاد، خدیجه؛ اسدی یونسی، محمدرضا و راستگو مقدم، میترا (۱۳۹۴). رابطه ابعاد الگوی ارتباطی خانواده با فراوانی و شدت تعارضات والدین - نوجوانان. فصلنامه خانواده‌پژوهی، ۱۱ (۲)، ۲۳۵ - ۲۱۹.
۶. حاج‌شمسایی، مهدی؛ کارشکی، حسین و امین‌یزدی، سیدامیر (۱۳۹۳). آزمون مدل نقش میانجی‌گرانه‌ی خودتنظیمی در رابطه‌ی بین جو روانی اجتماعی کلاس و ناسازگاری کلاسی دانش‌آموزان دوره‌ی راهنمایی. روان‌شناسی مدرسه، ۳ (۱۱)، ۳۷-۲۱.
۷. حسینی‌چاری، مسعود (۱۳۸۶). مقایسه خودکارآمدی ادراک شده در تعامل اجتماعی با همسالان در بین گروهی از دانش‌آموزان دختر و پسر دوره راهنمایی، مطالعات روانشناختی، ۳ (۴)، ۱۰۳-۸۷.
۸. خانی، حامد؛ فاضلی، حسن؛ کریمی، یوسف؛ بندک، موسی و پرگاری، نسیم (۱۳۹۲). ارزیابی جو روانی- اجتماعی کلاس درس در شناسایی ساختار درونی مدرسه و ارتباط آن با خلاقیت دانش‌آموزان. ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۳ (۲)، ۳۸-۱۹.

۹. خواجه احمدی، معصومه؛ یولادی، شهناز و بحرینی، مسعود (۱۳۹۵). طراحی و روانسنجی پرسشنامه اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل. نشریه روان پرستاری، ۴ (۴)، ۵۰-۴۲.
۱۰. خواجه، لاله و حسینیچاری، مسعود (۱۳۹۰). بررسی رابطه اضطراب اجتماعی و جو روانی- اجتماعی کلاس با خودکارآمدی تحصیلی در دانش آموزان دوره راهنمایی. فصلنامه روانشناسی تربیتی، ۲۰(۷)، ۱۵۴-۱۳۱.
۱۱. دادگران، محمد و آزاد اندیش، مریم (۱۳۹۲). بررسی آثار اجتماعی و فرهنگی تلفن همراه بر دانش آموزان دختر مقطع متوسطه (شهرستان اراک). فصلنامه فرهنگ ارتباطات، ۳(۱۰)، ۱۹۱-۱۴۹.
۱۲. رجبی، غلامرضا؛ چهاردولی، حجت‌اله و عطاری، یوسف‌علی (۱۳۸۶). بررسی رابطه‌ی عملکرد خانواده و جو روانی - اجتماعی کلاس با ناسازگاری دانش آموزان دبیرستانی شهرستان ملایر. علوم تربیتی (دانشگاه شهید چمران اهواز)، ۷۹(۱۴)، ۱۲۸-۱۱۳.
۱۳. زارع المشیری، مریم و صابر، سوسن (۱۳۹۶). پیش‌بینی مهارت‌های ارتباطی بر اساس جو روانی اجتماعی کلاس و اضطراب اجتماعی در دانش آموزان دوره متوسطه. مجله مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی مؤثر بر سلامت اجتماعی، ۴ (۲)، ۱۳۷-۱۲۷.
۱۴. سپهری، صفورا و پاکدامن، شهلا (۱۳۸۹). الگوهای ارتباط خانواده و تعارضات فرزندان و والدین، مجله روش‌ها و مدل‌های روان‌شناختی، ۱ (۳)، ۹۱-۷۵.
۱۵. سلیمانی، مجید؛ سعدی پور، اسماعیل و اسدزاده، حسن (۱۳۹۵). رابطه بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی تلفن همراه با اهمال‌کاری تحصیلی، احساس تنهایی و سلامت روان دانش‌آموزان. فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی فصلنامه، ۶ (۴)، پیاپی ۲۴، ۱۲۷-۱۴۴.
۱۶. طاهری، رؤیا؛ زندی قشقایی، کرامت اله و هنرپروران، نازنین (۱۳۹۱). مقایسه رابطه ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده و متغیر خود پنداره با سبک‌های مقابله‌ای در دانشجویان دختر و پسر مؤسسه آموزش عالی ارم شیراز. ارمغان دانش، ۱۷ (۴)، ۳۶۹-۳۵۹.

۱۷. عبدی، هدی و درخشانی، سوزان (۱۳۹۵). رابطه الگوهای ارتباطی خانواده، اعتیاد به اینترنت و سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان دبیرستانی شهر اهواز. فصلنامه فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی، ۷ (۲)، ۳۹-۵۷.
۱۸. فرهمند، مهناز؛ خرم پور، یاسمن؛ پارساییان، زهره و ماندگاری، زهره (۱۳۹۳). تأثیر مؤلفه‌های نوگرایی در حمایت خویشاوندی خانواده‌های شهر یزد، فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، ۷ (۳)، ۱۷۷-۱۴۹.
۱۹. کورش نیا، مریم و لطیفیان، مرتضی (۱۳۸۶). بررسی روایی و پایایی ابزار تجدیدنظر شده الگوهای ارتباطات خانواده، فصلنامه خانواده‌پژوهشی، ۳ (۱۲)، ۸۵-۱۷۵.
۲۰. محمدی، اصغر و اصالت، مهدی (۱۳۹۶). تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر ارتباط بین فردی دانش‌آموزان دختر در مقطع متوسطه اول شهر جهرم سال ۹۵-۹۶. فصلنامه مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی، ۳ (۱)، ۱۱۹-۱۱۰.
۲۱. منصوریان، مرتضی؛ صلحی، مهناز؛ ادب، زهره و لطیفی، مرضیه (۱۳۹۳). رابطه وابستگی به تلفن همراه با احساس تنهایی و حمایت اجتماعی در دانشجویان. مجله علوم پزشکی رازی، ۲۱ (۱۲۰)، ۸-۱.
۲۲. میرشرف‌الدین، علی‌رضا و حسینی، سیده مریم (۱۳۹۶). رابطه ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده با خودکارآمدی تحصیلی. فصلنامه مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی، ۲ (۱۵)، ۴۲-۳۱.
۲۳. میکائیلی، نیلوفر و حبیبی، یاسر (۱۳۹۵). طراحی و آزمون الگوی علی رابطه‌ی بین اعتیاد به اینترنت با خودتنظیمی هیجانی، حساسیت به طرد و خود افشایی برخط با میانجی‌گری اضطراب اجتماعی در دانشجویان. فرهنگ در دانشگاه اسلامی، ۶ (۲۰)، ۴۱۸-۳۹۵.
۲۴. نجارپوریان، سمانه (۱۳۹۴). نقش الگوهای ارتباط خانواده در پیش‌بینی اعتیاد به اینترنت نوجوانان، کنفرانس بین‌المللی مدیریت و علوم انسانی.
- [https://www.civilica.com/PdfExport-ICMHCONF01_232]
۲۵. هدایتی، عزیز؛ زینی‌وند، یوسف؛ رسول‌زاده و اقدم، صمد (۱۳۹۵). آسیب‌شناسی شبکه‌های اجتماعی مجازی موبایل محور در زمینه تربیت دینی (موردمطالعه: دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهر تبریز). مطالعات جامعه‌شناسی، ۸ (۳۱)، ۴۵-۲۳.

۲۶. هزارجریبی، جعفر و صفری‌شالی، رضا (۱۳۹۱). بررسی پدیده اعتیاد مجازی در بین نوجوانان و جوانان استان قم. *مجله علوم اجتماعی (دانشگاه علامه طباطبائی)*، ۰(۵۷)، ۱-۳۶.
۲۷. یآوری، مریم؛ گروسی، بهشید؛ صافی‌زاده، حسین و عباس‌زاده، عباس (۱۳۹۴). بررسی ارتباط جو روانی- اجتماعی کلاس با پیشرفت تحصیلی از دیدگاه دانشجویان و استادان. *گام‌های توسعه در آموزش پزشکی*، ۳(۱۲)، ۵۱۱-۵۰۴.

28. Cassidy, W., Brown, K., & Jackson, M. (2012). "Making kind cool": Parents' suggestions for preventing cyber bullying and fostering cyber kindness. *Journal of Educational Computing Research*, 46 (4), 415-436.
29. Gunuc, S., & Dogan, A. (2013). The relationships between Turkish adolescents' Internet addiction, their perceived social support and family activities. *Computers in Human Behavior*, 29 (6), 2197-2207.
30. Huang, X., Zhang, H., Li, M., Wang, J., Zhang, Y., & Tao, R. (2009). Mental health, personality, and parental rearing style of adolescents with Internet addiction disorder. *Cyber Psychology, Behavior, and Social Networking*, 13 (4), 401-406.
31. Li, W., Garland, E.L., & Howard, M. (2014). Family factors in Internet addiction among Chinese youth: a review of English- and Chinese-language studies. *Computer in Human Behavior*, 31 (1), 393-411.
32. Mainhard, M. T., Brekelmans, M., & Wubbels, T. (2011). Coercive and supportive teacher behaviour: Within-and across-lesson associations with the classroom social climate. *Learning and Instruction*, 21(3), 345-354.
33. Newberry, M., & Davis, H. A (2008). The role of elementary teachers' conceptions of closeness to students on their differential behaviour in the classroom. *Teaching and Teacher Education*, 24 (8), 1965-1985.
34. Pace, U., Carlo, Z., Guzzo, G., Maggio, R., Laudani, Ch., & Cacioppo, M. (2014). Internet addiction temperament, and the moderator role of family emotional involvement. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 12 (1), 52-63.

35. Park, S. K., Kim, J. Y., & Cho, C. B. (2008). Prevalence of Internet addiction and correlations with family factors among South Korean adolescents. *Adolescence*, 43(172), 895-909.
36. Stan, A. A. (2013). The factors influencing the Internet addiction of secondary education students. *Arastirmalari-Eurasian Journal of Educational Research*, 53, 131-148.
37. Wang, H., Zhou, X., Lu, C., Wu, J., Deng, X., & Hong, L. (2011). Problematic Internet use in high school students in Guangdong Province, China. *PloS one*, 6 (5), e19660.
DOI: 10.1371/journal.pone.0019660
38. Young, K.S. (1996) Addictive use of the Internet: A case that breaks the stereotype. *Psychological Reports*, 79 (3), 899-902.

